

The book cover features a vibrant green background with a pattern of dark green triangles. A large, white, stylized frame with a stepped, architectural appearance is centered on the page. Inside this frame, the title '48 MÄS-KÉPP' is written in a bold, white, sans-serif font. The number '48' is positioned at the top, followed by 'MÄS-' and '-KÉPP' on the lines below. The background also contains a faint, dark image of a rose.

48 MÄS- -KÉPP

IFJÚSÁGI
NOVELLÁK
A MÚLTBÓL

MÓRA

48 másképp

Ifjúsági novellák a múltból

Válogatta: Dávid Ádám és Dóka Péter

Móra Könyvkiadó | József Attila Kör

Előszó

A borítót tervezte: Olaf Łyczba

A kiadó könyveit kedvezményel
megrendelheti webáruházunkban:
www.mora.hu

Minden jog fenntartva, a kiadvány egészének vagy bármely részének a kiadó írásos engedélye nélküli sokszorosítása, másolása, egyéb engedélyköteles felhasználása – beleértve a kiadvány digitalizálását és ily módon történő többszörözését, nyilvánosságához közvetítését – szigorúan tilos!

© Dávid Ádám, Dóka Péter, 2019
© Móra Könyvkiadó, 2019

2015-ben a *Jelen!* pályázattal újjáéledt az ifjúsági novella műfaja. A mai kamaszok életét felvillantó legjobb pályamunkákra épült a 2016-os Könyvhétre megjelent azonos című antológia, a „saját fejlesztésű, prémium magyar young adult irodalom” (Hercsel Adél, hvg.hu). A kötet egy évvel később ifjúsági kategóriában elnyerte a legjobb gyerekkönyvnek járó HUBBY-díjat.

A kritikai és közönségsikernek köszönhetően született meg a folytatás, amely a jelen után a jövőnkét járta körül. A 2050 pályázat, majd a 2018-as Könyvhétre megjelent antológia arra kereste a választ, hogy milyen lesz a 21. század közepén a tizenévesek élete.

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc kettős évfordulója kapcsán adta magát az ötlet, hogy trilógiává bővítsük az ifjúsági antológiák sikerszériáját, ezért a jelen és a jövő után a múlt felé fordultunk, és olyan alternatív történelmi novellákat vártunk, amelyek a tragikusan végződött múltbeli eseményeket értelmezik újra.

„Mi lett volna, ha Petőfi 1848. március 14-én olyan hangosan énekel a Pilvaxban, hogy másnapra teljesen bereked? Mi lett volna, ha Landererék épp kifogynak a nyomdafestékből, mikor a tö-

meg hozzájuk ér? Vagy mi lett volna, ha megnyerjük a szabadságharcot, és megvalósul a Duna-menti Köztársaság?”

Ezekkel a provokatívnak szánt kérdésekkel hirdettük meg a pályázatot, és ezúttal sem kellett csalatkoznunk. Böszörményi Gyula, a zsűri elnöke a díjátadóra készült videóüzenetében ekképpen fogalmazta meg „múlt, jelen s jövő” bonyolult viszonyrendszerét: „A történelem olyan, amilyennek látni akarjuk. A múlt éppen olyan, amilyennek felfedezzük, amilyennek elképzeljük magunkban. A jövő olyan, amilyennek építjük vagy épp romboljuk, úgy-hogy kimondható: csak a jelen bizonytalan” – majd kiemelte, hogy a pályázatra beérkezett szövegek nemcsak szívvel-lélekkel készültek, de tele voltak sziporkázó ötletekkel is. Bár a pályázók egy része tényként kezelt bizonyos közszájon forgó városi legendákat, és ezekből kiindulva tekert a történelem kerekén, ez a szándékolt vagy véletlen pontatlanság végeredményben még izgalmasabb fikatív végkimenetekhez vezetett. Mert ugyan a közhiedelemmel ellentétben Petőfi pont a Múzeumkertben nem szavalta el március 15-én a *Nemzeti dal*t (ami több novellának is kiindulópontja), hanem csak rövid buzdítóbeszédet mondott a híres lépcsőn, ettől még rendkívül szórakoztató, hogy hányféle változatban szület-het újjá ez az *urban legend* a másnapos Sándor helyett szónoklatot tartó Szendrey Júliától a steampunkosított Petőfi-masínán át a költőfejedelem brutális meggyilkolásáig.

Ugyanígy történelmi tévedés az is, hogy a Pilvax kávéházat Pilvax Károly vezette 1848-ban; akkor ő már máshol dolgozott, a Pilvaxot – a nevet megtartva – évek óta Fillinger János vezette. De a fikcióba persze ez is belefér, főleg, ha a márciusi ifjak rendre belekotyognak a „Talpra, magyar” születésébe.

A legszínvonalasabbnak ítélt kilenc pályamunka mellett a korábbi kötetekhez hasonlóan ezúttal is felkerestünk még néhány jeles kortárs szerzőt (Benedek Szabolcsot, Kalapos Éva Veronikát, Majoros Nórát és Mészöly Ágnest), hogy ők is engedjenek a 48-ból, és játsszák le a saját szájízuk szerint a forradalmat. Összekapcsolja ezeket a novellákat – melyek között könnyed hangvételt és megrázóan drámaikat egyaránt találunk –, hogy mind a négy szerző egy-egy személyes sors bemutatásával dekonstruálja jeles történelmi eseményünket: egy kertész, egy szolgálólány, egy gyerek és maga Kossuth az, akinek a szemével rápillantunk azokra a történésekre, amelyek vagy az adott perspektíva szokatlansága, vagy az ismert tények megváltoztatása miatt lebilincselőek és tanulmányosak.

Az olvasó számára talán az a legérdekesebb – és ebben nem különböznek a pályázatra és a felkérésre írt novellák –, hogy az átírt múlt mindig kirajzolja azt, hogy egy-egy szerző mit gondol a jelenről. Így lesznek a történelmet újragondoló írások a „most” lenyomatai, s ily módon kapcsolódik az antológiasorozat harmadik kötete az elsőhöz – a múlt (át)értelmezésével a tizennégy fiatal író burkoltan véleményt fogalmaz meg arról a korról is, amelyben élünk: közös jelenünkről.

Dávid Ádám és Dóka Péter

GARACZI ZOLTÁN

Csupasz

Kossuth-steampunk

„A Tóth már gőzzel vágja, hogy az úrnak legyen chárinja!”

(Hirdetés egy pozsonyi lapban 1832-ben)

A szárazságra ébredt. Hosszasan matatott nyelvével a szájpadrólásában, hátha meg tudná nedvesíteni. A testéből savanyú borszag áradt. A csizmája még a lábán. A talpára száradt lószarral és sárral összekente a lepedőt. *Így nem lehet*, motyogta kábultan, majd nagy levegőt vett, és üvöltve megismételte, *így nem lehet!* A szemét résnyire nyitotta, az arca eltorzult, fáj neki a fény. Szakálla kusza gubancok szövedéke volt. Egyetlen mozdulattal ült fel. A lábát lassan engedte le a padlóra, mint aki attól fél, nem talál majd támaszra. *Így nem lehet*, ismételte, és a tenyerét végighúzta az arcán, fel a homlokáig, hüvelykujjával durván megmasszírozta a halántékát. Még csak a szagokra emlékezett, a nekidőlő nehéz testekre meg a lármára. *Megfogadtam, hogy többet nem*. Lehunyta a szemét, így maradt percekig, mint aki imádkozik. *Felüvölteni az alvó Pozsonyt tiszta, magyar szóval. Hátha elhallatszik Bécsig*. Ez volt az első biztos emlék, amit fel tudott idézni. Meg a cigányok harsozó zenéje, ami követte a lépéseiket. És a szegény. Nem emlékezett a férfi arcára, aki már várta őket a vendéglőben, de az is lehet, hogy csak később érkezett, belopózva utánuk, várva az alkalmat. *Soha*

többé nem nyúlok kártyához, a teste finoman dőlt előre-hátra az ágy szélén. Soha többé, talán még mondta is tegnap annak a férfinak. Patkányképe lehetett, hegyes orral, így képzelte, abban biztos volt, hogy nem zsinóros mentét viselt, mint a többi jurátus. Talán a Szapáryék küldték, talán az Andrássyék. Lassan felállt. Bizonytalan léptekkel támolygott el az ágy melletti dézsáig. Letérdelt, megmosta az arcát, vastag cseppek tapadtak meg a szakállában.

Pozsony bántóan szürke volt. Hosszan várt a kapualjban, győzködte magát, hogy a becsületnél nincs fontosabb, vezekelni akart. Jobbról a sündörgő érkezett. Hatalmas vaskerekei mélyen belefúródtek az út szélén kialakított, homokkal felszórt nyomvályúba. Olyan volt, akár egy óriási kerekkel felszerelt hajó, amely méterekkel a bérházak felső szintje fölött halad, és olyan széles nyomtávon közlekedik, hogy alatta gond nélkül elfér egymás mellett két omnibusz is. A földről látni lehetett a jármű hasát, a gigantikus kazánházat, a sistergő dugattyúkat. A francia nép ajándékaként érkezett, a Habsburgok és az egész németiség bosszantására. Az első két sündörgő Párizsban közlekedett: Elzász és Lotaringia, ez volt a nevük. Behunyta a szemét. Elképzelte, milyen lehet nyáron a kilátás a gépszörny tetejéről, ahol friss limonádét, konyakot és meszsi országok vastag szivarjait árulják. Úgy politizálni, hogy közben a város a lába előtt hever, és még a kisasszonyok unatkozó pillantásai se feszélyezik, hiszen jobban féltik őket a széles harangszoknyáikat, mint hogy bepiszkítsák a keskeny hágcsón. A sündörgők csak tavasztól őszig jártak, kivéve Pozsonyban és Pesten. Itt még télen is mozgatta őket a nemzeti dac, orrukon az átderesedett francia és magyar zászló. *A szén nem számít, csak a büszkeség, morogta keserűen.*

Kinyitotta a szemét, ijedtében hátrébb kellett lépnie, vállá a kapunak ütődött. Amíg csukott szemmel álmodozott, egy tizenéves cigány fiú osont elé, és állt meg tőle féllépésnyire.

Kölyök, a szívrohamot hoztad rám!, üvöltötte, a hangjában több volt az ijedség, mint a harag. *Akkor rossz a lelkiismerete!,* vágott vissza a fiú. Összébb húzta a már sokszor foltozott szűrt, a hideg ellenére alul csak egy vékony gatyát viselt. *Apád küldött, mi? Nem lett kifizetve a tegnapi macskazene?* Csak most figyelte fel a szemére. Kék volt, akár a Zemplén. *Nem tudom, miről beszél az úr, én nem ezér gyüttem,* rázta fejét a gyerek. *Akkor meg mit akarsz?* A kölyök szeme résnyire szűkült, száját alattomos mosolyra húzta, *tudja azt az úr.* Erre a férfi a kapunak vetette a hátát, mint aki csapdába került. Megbabonázva figyelte a fiút, majd egy hirtelen mozdulattal előrevetette magát, a kezével eltolta maga elől a kölyköt, *na, eredj az utamból!*

A gyerek még jó ideig követte a keskeny utcákon, kerülgetve a latyakos, hideg tócsákat. Amikor úgy tűnt, végre elmarad, a következő pillanatban megint ott kutyagolt mellette. *Pénz kéne?,* nézett rá ingerülten, és előkotort egy kreuzert. *Nesze,* csak annyira lassította le a lépteit, hogy a markába nyomja az apró rézermét. A fiú megállt, csalódottan bámulta az érmén domborodó kétfejű sast. *Szűk az úr marka, mint az apácák lika,* dűnnyögte, majd elsuvasztotta a pénzt a ruhája egyik szakadásába. Megszaporázta a lépteit, ismét ott baktatott a férfi oldalán. *Egy árnyékom van, kettő már felesleges,* a kölyök úgy tett, mintha meg se hallaná, csak ment mellette felszegett fejjel. A férfi néha lopva ránézett, de csak annyira, hogy ne vegye észre, az arcát fürkészi. *Vályogvetéshez vagy muzsikáláshoz értesz-e?,* törte meg a csendet. A fiú megrázta

a fejét. *Akkor miért nem csapsz fel katonának? Ilyen síhedereket keresnek futárnak. Lehet, idővel kapnál saját lovat is.* Megvonta a vállát. *Ha ló kell, majd lopok magamnak. Meg amúgy se hiányzik, hogy lődözzenek rám.* A férfi nevetve horkantott, *tehát tolvaj vagy, és még gyáva is!* Erre a fiú már megtorpant, *úgy sértegessen a tekintetes úr, hogy akkorát rúgok, ha kell, az alfelibe, hogy általrepül a Dunán.* A férfi szeme kikerekedett, tétova mozdulatot tett a kezével a gyerek irányába, és erőtlően meglegyintette a tarkóját. *Taknyos, hogy mersz te,* de elakadt a szava. A fiú olyan dühösen nézett rá, ahogy csak egykori professzora, Kövy tudott. Egészen zavarba jött ettől a tekintettől. *Nekem a tekintetes úrral csak addig van dolgom, amíg be nem bizonyítja, hogy állja a szavát,* húzta ki magát sértődötten a kölyök. A férfi intett a fejével, *gyere,* és továbbindultak szótlánul.

A borbélyüzletbe lépve megcsapta őket a meleg. Az inas négykézláb próbálta egy ronggyal felitatni az üzletbe behordott sáros tácsákat. A két érkező láttán zavar ült ki az arcára. Gyorsan feltápaszkodott, *tekintetes uram,* hajtotta meg magát, majd a cigány fiúra pillantott, mintha azt latolgatná, mit is mondjon. *Velem van,* bökött a férfi fejével a gyerek irányába, szórakoztatta az inaslegény, a hitetlenkedő arca, ahogy megnyúlik a döbbenettől, de kérdezni nem mer semmit. *A mester úr hamarosan érkezik,* makogta az inas, szemét egy pillanatra sem vette le a fiúról, aki szó nélkül leült a fal mellé állított padra, melyre két bárányszőrme volt terítve.

A borbély alacsony, kopaszodó férfi volt. A neve szlovákos, a beszéde magyar. Állítólag káromkodni csak németül szokott. *Tessék, csak tessék,* terelgette a férfit, óvatosan megérintve a hátát, *igazítás lesz, gondolom, van erre egy fantasztikus masinánk.* A sa-

rokban hátborzongató gépezet zümmögött. A falból kiálló vaskarokon apró, kör alakú pengék forogtak, előtte állítható szék, amit egy sínre szereltek, így lehetett mozgatni előre-hátra. *Ez a masina olyan pontosra vágja a tekintetes úr szakállát, hogy az utcán minden fiatal hölgy ön után fordul,* hízelgett a borbély. A férfi lesöpörte magáról a borbély kezét. *Én ebbe bele nem ülök!* A borbély csóválta a fejét. *Tekintetes úr, hát nem bízik a tudományban? Azt hittem, a reformok nagy híve.* A férfi megborzongott. *Addig, amíg nem az én arcomon kezdődnek. Amúgy is vágás lesz, nem igazítás.* A borbély enyhén meghajolt, *vágás, értem. Akkor a másikba tessék,* és egy hosszú támlájú, karfás székre mutatott, amelyet megrepedt tükör elé állítottak. A férfi hosszasan fészkelődve ült le, mintha kényelmetlen lenne a szék. *Ne tessék félni,* viccelődött a borbély, *nem gyóntatószék ez, mint a pápistáknál,* és nagyot nevetett a saját tréfáján. *Teljes vágás, a bajuszt is,* sóhajtott a férfi, ahogy elernyed a székben. A borbély keze megállt a levegőben, ahogy a pipereasztalon felejtett olló után nyúlt. *Hogy tetszik mondani?,* hebegte. *Ahogy mondtam,* válaszolt ingerülten a férfi. A borbély lassan felemelte az ollót, és belevágott a sűrű, fényes szőrzetbe. A lehulló darabkák a lábánál gyűltek össze. Egy ideig nézte őket, majd a pillantása az ollóra, onnan a férfi arcára vándorolt. *Szabad kérdeznem, miért?* A hangja félősen reszketett. *Kártyáztunk.* A férfi szigorú hangja mögül érződött a keserűség, *becsületbeli ügy.* A borbély az olló hegyét a szívéhez tartotta, *micsonda kegyetlen tréfa,* méltatlankodott, de a férfi, úgy tűnt, erre már nem akar válaszolni. Talán a melegtől, talán ettől a tortúrától kezdte újra rosszabbul érezni magát, pedig kint a hideg utcán már egészen kijózanodott. A cigány fiú a háta mögött ült a falnál,

a férfi a tükrön keresztül állta a tekintetét, de egyre jobban szé-
dült, mintha a tükör felszíne hullámozni kezdett volna, a benne
végigfutó hajszálrepedés ide-oda ingott. *Ne tessék mozgolódn*i,
fenyegette meg viccelődve a borbély. Az olló, akár egy éhes vas-
madár csattogott a szakála körül, ritkítva a sűrű szőrt. *Ez gyorsan
meglesz*, sutyorogta a borbély, inkább önmagának, mint a férfinak,
ha végeztünk, már csak szappanozás, és utána jöhet a borotva.

A penge könnyedén siklott az arcán, maga alatt tolva a lág
szappanhabot, közben tenyéryi fehér foltokat nyitva az arcán. Ir-
tózatos volt. Hányingere támadt, egyre jobban szorította a szék
karfáját. *Kegyetlen tréfa ez, kegyetlen*, sóhajtozott mellette a bor-
bély, majd cinkosan odasúgta, *egy párbajt szerintem érne a dolog*.
A férfi talán meg se hallotta, meredten nézte a mögötte kuporgó
fiút.

Kilépve a borbélyüzlet ajtaján érezte, hogy az arca halálsápadt.
Óvatosan megtámaszkodott a gyerek vállán, aki engedelmesen jött
mellette. Félve körbenézett, keresve a járókelők tekintetét, de az
utcai kavalkádban mintha nem lettek volna különálló arcok. *Ezen
is túl volnánk*, és egy erős mozdulattal maga felé fordította fiút.
Na, hát akkor jósold meg, mi lesz velem, és egy gyors mozdulattal
elkapta a fiú jobb kezét, a tenyerét óvatosan maga felé fordította,
majd belehelyezte a sajátját. *Na, jósolj már, hisz a véredben van,
ehhez már csak értesz!* A fiú végighúzta a mutatóujját a tenyerén,
mintha egy térképet böngészne. *Egy állatot látok*, hangja reked-
tes, fátyolos volt. *Egy állatot*, a férfi egész izgalomba jött, hangja
zavartan ugrált, *miféle állatot?* A fiú felnézett rá, kaján mosolyra
húzta a száját. *Egy csigát*, suttogta, majd hirtelen ellökte magától
a férfi kezét, és eszeveszett rohanásba kezdett, cikázva szlalomo-

zott végig a tömegben, onnan ordította hátrafelé nevetve, *csigát,
egy csupasz csigát!* A férfi döbbenen állt a pozsonyi borbély kü-
szöbe előtt. Próbálta követni a fiút a tekintetével, ahogy nagyokat
szökken a járókelők között, hátha meglátja, kihez rohan.